

Zbigniew Stankiewicz

GARNIZON ZAMOJSKI 1918-1939 JEDNOSTKI I INSTYTUCJE WOJSKOWE W ZAMOŚCIU

W latach międzywojennych Zamość był siedzibą garnizonu, w którego skład wchodziły dwa pułki oraz dowództwo dywizji. Syntetyczne dzieje wojskowe tamtego okresu przedstawione zostały w książce Ryszarda Hussa¹. Obydwa ówczesne zamojskie pułki nie doczekały się opracowań monograficznych, jak choćby jednostki z innych miast Lubelszczyzny. Powstałe artykuły dotyczą jednak przede wszystkim ich bojowej drogi u progu Niepodległości i w kampanii wrześniowej 1939 r. Brakuje publikacji, które w wyczerpujący sposób opisują rolę wojska w ówczesnym życiu miasta. Poza wykazami dowódców dywizji i pułków nie istniały opracowania, które zajęłyby się ich pełną obsadą personalną. Temu wychodzi naprzeciw niniejsze zestawienie, w możliwie wyczerpujący sposób zajmując się wszelkimi przejawami służby wojskowej w zamojskim garnizonie, od czasu odzyskania Niepodległości do wybuchu II wojny światowej.

Poniżej przedstawione zostały wszystkie jednostki, które stacjonowały na terenie Zamościa w tym okresie wraz z ich podstawową kadrą. Zastosowano tu ogólnie przyjęty podział na jednostki liniowe i tyłowe, które uszeregowano – na ile tylko było to możliwe – w kolejności chronologicznej.

U progu Niepodległości Zamość znajdował się w strefie operacyjnej (frontowej), co wyraziło się w dużej liczbie stacjonujących tu jednostek bojowych, nierzadko jednak zaledwie po kilka dni. Od 1922 r. Zamość był stałym garnizonem dowództwa związku taktycznego a we wrześniu 1939 r. miejscem stacjonowania ośrodków zapasowych.

JEDNOSTKI LINIOWE

3 batalion chełmskiego pułku piechoty, (od 22 XII 1918 r.) 35 pułk piechoty

Batalion formowany od 9 XI 1918 r. w oparciu o zmobilizowanych członków POW. W Zamościu sformowano 1 i 2 kompanię batalionu oraz oddział karabinów maszynowych (2 karabiny maszynowe), 3 kompanię w Tomaszowie, 4 w Biłgoraju. Już 14 XI 1918 r. w składzie zbiorczego batalionu chełmskiego został wysłany z Zamościa pod Włodzimierz Wołyński pluton piechoty chor. Ludwika Kicińskiego. 19 I 1919 r. na front wyruszyła 2 kompania oraz oddział karabinów maszynowych, dowódcą zgrupowania został por. Zygmunt Wenda. Na froncie połączone z plutonem Kicińskiego. W 1919 r. nastąpiła zmiana numeracji kompanii w ramach całego chełmskiego pułku w 3 batalionie na 9-12. 1 III 1919 r. sformowano 10 kompanię w miejsce znajdującej się na froncie

¹ R. Huss, *Garnizon zamojski wczoraj i dziś (1618-1998)*, Zamość 2003.

2 kompanii, dowódca ppor. Roman Lang-Lanowski (wysłana do Hrubieszowa weszła w skład batalionu chełmskiego, na jej miejsce 1 kompania tego batalionu por. Jana Szajewskiego). 25 IV 1919 r. zmiana numeru batalionu z 3 na 1 oraz jego kompanii na 1-4. 22 III 1919 r. została przysłana z frontu 2 kompania na odpoczynek do Zamościa, pełniła służbę garnizonową, do maja została włączona do batalionu. 20 V 1919 r. nastąpiła koncentracja batalionu w Chełmie, stąd 26 V wyruszył na front.

dowódca batalionu: kpt. Józef Ekkert, od IV 1919 r. kpt. Leon Machonbaun (w V 1920 r. zmiana nazwiska na Grot),

sztab batalionu: por. Władysław Krzyżanowski i por. Jan Szajewski,

dowódcy kompanii: 1. kompanii ppor. Roman Fiedorowicz, 2. ppor. Włodzimierz Wierzbicki, 3. ppor. Gustaw Schwiger, 4. ppor. Rudolf Ksander,

dowódca oddziału karabinów maszynowych (późniejsza kompania karabinów maszynowych): chor. (od 1919 r. ppor.) Stanisław Stankiewicz (dowódca oddziału), por. Eustachy Kozar (dowódca kompanii).

3 szwadron 3 pułku ułanów, (od 30 XII 1918 r.) 7 pułk ułanów

5 XI 1918 r. przystąpiono do formowania szwadronu pułku wojewódzkiego w Zamościu a Tomaszowie Lubelskim plutonu chor. Jaworskiego. 9 XI 1918 r. szwadron został wcielony do 3 pułku, w końcu listopada 1918 r. przeniesiony do Kraśnika.

dowódca szwadronu: por. Kazimierz Nowakowski.

Szwadron jędrzejowski

W drodze na front w końcu grudnia 1918 r. został zatrzymany w Zamościu dla uśmierzenia rozruchów. Szwadrony wojewódzkie miały początkowo pełnić funkcję policyjną. Jego półszwadron pozostawiony w mieście pełnił taką rolę do marca 1919 r., w marcu włączony do 11 pułku ułanów.

dowódca szwadronu: por. Edward Kleszczyński.

Dowództwo Frontu Wołyńskiego

Od 30 III 1919 r. do rozformowania 2 VI 1919 r. stacjonował w Zamościu.

dowódca frontu: gen. por. Aleksander Karnicki,

szef sztabu: płk Marian Przewłocki.

Batalion zapasowy 19 pp Odsieczy Lwowa

Stacjonował w Zamościu od 4 IV 1919 r., po 31 V 1919 r. przeniesiony został do Gródka Jagiellońskiego (PKU19 pp).

dowódca: od 1919 r. kpt. Antoni Cebulski, od końca 1919 r. ppłk Anioł Czarnecki.

Batalion zapasowy 9 pp leg.

Stacjonował w Zamościu od 22 IV 1919 r., w sierpniu 1920 r. ewakuowany, powrócił w październiku. Zlikwidowany w 1924 r. (reorganizacja struktur pułków). Batalion składał się z trzech kompanii zapasowych, zapasowej kompanii karabinów maszynowych, szkoły podoficerskiej i kompanii ozdrowieńców.

dowódca: od 1919 r. kpt. Wacław Mierzejewski, w 1922 r. p.o. kpt. Marian Kański, od VI 1923 r. kpt. Gustaw Floriański.

**Szwadron zapasowy 12 pułku ułanów Odsieczy Lwowa, (od 25 X 1919 r.)
12 pułk ułanów podolskich**

Zamość jako stałe miejsce postoju od 22 IV 1919 r., ewakuowany w sierpniu 1920 r. Powrócił w październiku 1920 r., w 1938 r. przeniesiony do Białokrynicy k/Krzemieńca.

dowódca: od 1919 r. rtm. Antoni Czudowski, od VI 1920 r. ppłk Stanisław Szantyr, od 1922 r. p.o. rtm. Karol Naruszewicz, w 1924 r. mjr Włodzimierz Kownacki, od VIII 1927 r. mjr Hieronim Lisowski, od III 1930 r. p.o. (od 1932 r. dowódca) rtm. Tadeusz Petrulewicz, od VIII 1935 r. p.o. rtm. Jan Chojnacki.

Dowództwo I Korpusu Armii gen Hallera

11-27 V 1919 r. w Zamościu stacjonowało dowództwo korpusu i dowództwo 2 Dywizji Strzelców².

dowódca: gen. dyw Dominik Odry,

szef sztabu: gen. bryg. Leon Moineville,

zastępca szefa sztabu: ppłk Renoux, mjr Jan Hempel (polski dubler),

dowódca 2 dywizji: gen. Luis Modelon,

szef sztabu dywizji: mjr Duche, mjr Henryk Bobkowski (dubler).

6 pułk strzelców pieszych 2 Dywizji Strzelców

Stacjonował w Zamościu 1-7 V 1919 r., po ekscesach antyżydowskich odesłany na front. Na jego miejsce do służby garnizonowej każdy pułk (4, 5, 6) 2 DS wydzielił po jednej kompanii piechoty, które podlegały pod szefa sztabu 2 dywizji.

dowódca pułku: ppłk Stanisław de Contenson, płk Kazimierz Łukoski (dubler).

Bateria zapasowa 3 pułku artylerii polowej leg.

Bateria została przeniesiona do Zamościa na początku 1920 r., ewakuowana 4 VIII 1920 r. do Częstocic. Od 27 X 1920 r. w Chełmie. Na stałe do Zamościa powróciła pod koniec X 1921 r., zlikwidowana w 1924 r.

dowódca: IV 1921 - V 1923 r. kpt. Karol Myrek (1922 r. mjr), od V 1923 r. mjr Witold Radziulewicz.

Bateria zapasowa 3 pułku artylerii ciężkiej, (od 1921 r.) 2 pac

Do Zamościa przeniesiona na początku 1920 r., pułk był podporządkowany 3 DP Leg. Ewakuowana 4 VIII 1920 r. do Piotrkowa. Powróciła 27 X 1920 r., w październiku 1921 r. przeniesiona do Chełma.

dowódca: p.o. kpt. Antoni Buksztel.

Grupa Operacyjna Jazdy

Formowana od 2 VII 1920 r. w rejonie Zamościa z kadry przysłanej z jednostek frontowych i uzupełnień przysłanych ze szwadronów zapasowych. W Zamoś-

² 2 V 1919 r. przejazdem w Zamościu był gen Józef Haller.

ciu było dowództwo grupy i 1 Dywizji Jazdy. 25 VII 1920 r. wyszła na front, rozformowana 15 VIII 1920 r.

dowódca grupy: gen. ppor. Jan Sawicki,

szef sztabu grupy: ppłk Marian Przewłocki,

dowódca artylerii: ppłk Dunin Wolski,

szef sanitarny grupy: płk dr Felicjan Sławoj-Składkowski,

dowódca dywizji: płk Juliusz Rómmel,

szef sztabu dywizji: rtm. Aleksander Pragłowski.

109 rezerwowy pułk piechoty

Sformowany przez batalion zapasowy 9 pp leg., 25 VII 1920 r. wysłany na front. Tam rozformowany, 1 batalion jako uzupełnienie został rozdzielony po batalionach 29 pułku strzelców kaniowskich, 2. włączony do 202 ochotniczego pp, 3. jako 2 batalion 167 rezerwowego pp.

dowódca: kpt. (od IV 1920 r. mjr) Jan Dojan-Surówka (Sorówka) w VIII 1920 r. przeniesiony na dowódcę batalionu rezerwowego 109 pp, który znajdował się w Zamościu,

dowódcy batalionów: 1. por. Franciszek Wysłouch (po rozwiązaniu batalionu przeniesiony do 9 pp leg), 2. por. Artur Wiśniewski, 3. por. Bronisław Laliczyński.

4 bateria II dywizjonu 3 pułku artylerii ciężkiej

Do 20 VII 1920 r. sformowana w Zamościu przez baterię zapasową 3 pac, 6 VIII 1920 r. ewakuowana do Lublina.

dowódca: por. Jan Eckhard.

Brygada Ochotnicza Kozaków

Wieczorem 27 VIII 1920 r. wycofała się do Zamościa, była podporządkowana Grupie Operacyjnej gen. Stanisława Hallera. Na rozkaz przybyłego z dowództwa 3 Armii celem nawiązania z nią kontaktu mjr. Włodzimierza Bochenka, 28 VIII 1920 r. o godz. 4 wyszła z Zamościa³.

dowódca: esauł (mjr) Wadim Jakowlew,

szef sztabu: kpt. Bartoni,

skład: 1. pułk kozaków terskich dowódca esauł Peczerski, 1. pułk kozaków dońskich esauł Dmitrijew, 1. bateria artylerii kpt. Samojłow (2 armaty)⁴.

Grupa Zamość

Powstała 27 VIII 1920 r. poprzez podporządkowanie dowódcy 6 Siczowej Dywizji Strzelców wszystkich jednostek znajdujących się w Zamościu oraz przebywających do niego, jej zadaniem była obrona miasta za wszelką cenę, rozformowana 1 IX 1920 r.

³ W czasie pobytu Kozacy dopuścili się rabunku miasta i pogromu Żydów. Gdy od 1 IX 1920 r. miały stacjonować w Zamościu jej tabory, na skutek sprzeciwu ludności, zostały odesłane do Jatutowa.

⁴ Została utracona 27 VIII 1920 r. w Tyszowcach.

Gubernator wojskowy

W dniu 27 VIII 1920 r. ogłoszono stan oblężenia w Zamościu, w związku z tym na podstawie Rozporządzenia Rady Obrony Państwa z 6 VIII 1920 r. dowódca 6 SDS został mianowany gubernatorem, podporządkowano mu wszystkie władze wojskowe i cywilne.

gubernator: płk Marko Bezruczko.

6 Siczowa Dywizja Strzelców (ukraińska)

Przesłana do Zamościa 19 VIII 1920 r., 1 IX 1920 r. przetrzucona do Armii Ukraińskiej Republiki Ludowej.

dowódca: płk Marko Bezruczko,

szef sztabu: ppłk Wsiewołod Zmijenko,

skład dowództwa: sotnia sztabowa, sotnia oficerska, pluton telegraficzny, pluton żandarmerii polowej.

XVI Brygada 6 Siczowej Dywizji Strzelców

Odesłana z Zamościa 26 VIII 1920 r. do Armii Ukraińskiej Republiki Ludowej

dowódca: ppłk Roman Suszko,

dowódcy kureni⁵: 46. kpt. Grigoriak, 47. kpt. Stefaniszyn.

XVII Brygada 6 Siczowej Dywizji Strzelców

Odesłana z Zamościa 27 VIII 1920 r. do obrony przepraw przez Huczwę, 28 VIII 1920 r. została odcięta od Zamościa i podporządkowana 2 DP Leg.

dowódca: ppłk Oleksy Woronow,

dowódcy kureni: 49. kpt. Wergelew, 50. kpt. Georgiew.

6 batalion techniczny 6 Siczowej Dywizji Strzelców

dowódca: sotienny (mjr) Wołodymir Bokitko,

skład: kompania techniczna kpt. M. Bytyński i kompania łączności kpt. Oleksiejew⁶.

VI Brygada Artylerii 6 Siczowej Dywizji Strzelców

Odesłana z Zamościa 27 VIII 1920 r. do obrony przepraw przez Huczwę, 28 VIII 1920 r. podporządkowana 2 DP Leg. Cała brygada składała się z 6 dywizjonu artylerii (16 i 17 bateria - 4 armaty).

dowódca: płk Walentyn Nasonow,

dowódca dywizjonu: kpt. Protiwieński.

6 pułk kawalerii 6 Siczowej Dywizji Strzelców

Pułk składał się wyłącznie z 6 dywizjonu jazdy (skład: sotnia spieszonyj jazdy, półsotnia jazdy, półsotnia karabinów maszynowych), jego konna półsotnia utrzymywała stałą łączność sztafetową z jednostkami wysłanymi z Zamościa do obrony przepraw przez Huczwę.

⁵ Odpowiednik batalionu.

⁶ Pod jego nadzorem 25-28 VIII 1920 r. mieszkańcy Zamościa budowali umocnienia wokół miasta.

dowódca: ppłk Mikołaj Janczewski,
dowódca dywizjonu: ppor. Jaroszewski.

30 pułk strzelców kaniowskich 10 DP

Przywieziony do Zamościa 26 VIII 1920 r., następnego dnia odesłany razem z jednostkami 6 SDS do obrony przepraw na Huczwie, 28 VIII dołącza do 2 DP Leg.

dowódca: ppłk Kazimierz Jacynik,
dowódcy batalionów: 1. kpt. Wiktor Muszyński, 2. kpt. Tadeusz Podwysocki, 3. mjr Bolesław Pytel.

31 pułk strzelców kaniowskich 10 DP

27 VIII 1920 r. wieczorem do Zamościa przybył 1 i 2 batalion a następnego dnia 3.

dowódca: kpt. Mikołaj Bołtuć,
dowódcy batalionów: 1 por. Wacław Budrewicz, 2 por. Mieczysław Palka, 3 por. Stanisław Lewicki.

I dywizjon 10 pułku artylerii polowej 10 DP

28 VIII 1920 r. do Zamościa przybywa 1 bateria a następnego dnia 2 i 3.

dowódca: kpt. Wacław Młodzianowski,
dowódcy baterii: 1 por. Stefan Świnarski, 2 por. Tadeusz Lisowski, 3 por. Bronisław Majewski.

3 dywizjon 2 pułku strzelców konnych

Występował jako jazda dywizyjna 10 DP. W Zamościa od 28 VIII 1920 r. Następnego dnia zorganizował obronę Sitańca, który opuścił wieczorem pod naporem nieprzyjaciela. W Zamościu przebywał do 3 IX 1920 r.

dowódca: por. Kazimierz Łada-Moczarski,
dowódcy szwadronów: 5. ppor. Franciszek Krassek, 6. ppor. Bronisław Malinowski.

Pluton tatarskiego pułku ułanów

W Zamościu od 28 VIII 1920 r., podporządkowany 3 dywizjonowi 2 psk.

dowódca: ppor. Totjew Wassan-Bek.

4 kompania Batalionu Lotniczego Warszawa

W sierpniu 1920 r. batalion został podporządkowany 10 DP, każdemu pułkowi przydzielono jedną kompanię.

dowódca: por. Witold Życzkowski.

4/II batalion wartowniczy

W lutym 1920 r. został sformowany w Zamościu, z ozdrowieńców i nie nadających się do służby liniowej. Jego zadaniem była ochrona obiektów wojskowych oraz służba garnizonowa. 27 VIII 1920 r. wysłany do Komarowa, celem osłony drogi do Tyszowiec, powrócił do Zamościa 28 VIII 1920 r. Z końcem listopada 1920 r. przeniesiony do ochrony granicy.

dowódca: płk Ferdynand Vogt, od IV 1920 r. ppłk Eugeniusz Witwicki,

dowódcy kompanii: por. (od IV 1920 r. kpt.) Adam Świerżawski-Paprzyca, por. Stanisław Wideł, ppor. Wincenty Dąbrowski, ppor. Jan Łazarewicz (przeniesiony do batalionu 6/II), ppor. Natan Gottlieb.

3/VII batalion wartowniczy

Sformowany w Poznaniu jako 3 batalion poznańskiego pułku garnizonowego, w lutym 1920 r. przemianowany na 3/VII batalion wartowniczy i przeniesiony do Zamościa. W listopadzie 1920 r. został przesunięty nad granicę.

dowódca: kpt. Aleksander Sturomski,

dowódcy kompanii: por. Antoni Melnarowicz, ppor. Roman Drzewicki, ppor. Józefat Paczkowski, ppor. Andrzej Lipiński.

2 lubelski batalion etapowy

W Zamościu od 23 VIII 1920 r., podporządkowany Okręgowi Etapów Zamość. Jego zadaniem była ochrona składów i urzędzeń wojskowych oraz eskortowanie transportów i jeńców. 27 VIII 1920 r. został wysłany do Zawalowa, celem osłony drogi do Hrubieszowa, powrócił do Zamościa następnego dnia. Z końcem września 1920 r. przeniesiony do Włodzimierza Wołyńskiego i włączony do Brygady Etapowej 3 A.

dowódca: płk Adam Dulewicz,

zastępca: kpt. Tadeusz Vorbrodzt,

dowódcy kompanii: kpt. Tomasz Bondarczuk-Galiński, por. Franciszek Zytke-wicz, ppor. Zygmunt Brodowski, ppor. Bronisław Jaworski.

2 szwadron 214 pułku ułanów Armii Ochotniczej

Do Zamościa 29 VIII 1920 r. zdążyły przybyć dwa plutony 2 szwadronu.

dowódca: por. Karol Zdziechowski.

7 kompania kolejowa 2 batalionu kolejowego

W Zamościu od 17 VIII 1920 r. z zadaniem osłony technicznej linii kolejowej Zamość – Krasnystaw, zorganizowała obronę zamojskiej stacji kolejowej.

dowódca: por. Józef Rogoziński.

Pociągi Pancerne

nr 16 „Mściciel”

dowódca: kpt. Mieczysław Rudnicki,

nr 23 „Śmierć”

dowódca: por. Henryk Amrogowicz,

nr 14 „Zagończyk”

dowódca: por. Zygmunt Brockhausen.

Stacja żywienia

Od 29 VIII 1920 r. czynna na zamojskiej stacji kolejowej, jej zadaniem było żywienie zgłoszonych kolejowych transportów wojskowych, jednocześnie była stacją pojenia i dostarczania wrzątku.

komendant: ppor. Franciszek Kaczor.

Stacja zborna dla chorych i rannych

Przysłana z Lublina 29 VIII 1920 r., znajdowała się na stacji kolejowej, była odpowiedzialna za organizowanie przewozu rannych i chorych żołnierzy do szpitali wojskowych.

komendant: por. sanitarny Władysław Nowak.

Nadzór transportów

Został zorganizowany 26 VIII 1920 r. przez przysłanego do Zamościa oficera łącznikowego z dowództwa 3 Armii. Jego zadaniem było nadzorowanie szybkości rozładunku przybywających transportów wojskowych, komendant miał do dyspozycji 10 żandarmów polowych.

komendant: por. Stanisław Hackel.

Sąd polowy wojsk kolejowych

Znajdował się na pociągu pancernym nr 16 „Mściciel”, w Zamościu od 26 VIII do 6 IX 1920 r.

kierownik sądu: ppor. Michał Skoczylas.

Dowództwo 10 DP

W dniach 1-5 IX 1920 r. miała miejsce w rejonie Zamościa koncentracja dywizji, w Zamościu przebywało jej dowództwo i 29 psk.

dowódca dywizji: gen. ppor. Lucjan Żeligowski,

szef sztabu: ppłk Tadeusz Grabowski.

29 pułk strzelców kaniowskich 10 DP

W Zamościu 1-5 IX 1920 r.

dowódca: ppłk Romuald Kohutnicki,

dowódcy batalionów: 1. mjr Wacław Kaj, 2. kpt. Kazimierz Aleksandrowicz, 3. kpt. Stanisław Powroźnicki.

44 pułk strzelców kresowych 13 DP

W Zamościu 31 VIII - 5 IX 1920 r.

dowódca: ppłk Antoni Szylling,

dowódcy batalionów: 1 mjr Wilhelm Lawicz-Liszka, 2 kpt. Rafał Zieliński, 3 kpt. Stanisław Bilmin.

2 Dywizja Piechoty Legionów

Od 6 IX 1920 r. koncentracja dywizji w Zamościu, celem reorganizacji i uzupełniania, 23 IX 1920 r. odesłana na front północny.

dowódca: płk Michał Żymierski⁷,

szef sztabu: kpt. Wiktor Czopp,

dowódcy pułków: 2 pp leg. (6 - 22 IX) – mjr Emil Czapliński; 3 pp leg. (6 - 23 IX) – ppłk Michał Zabdyr; 4 pp leg (6 do 20 IX) – ppłk Stefan Jazdzyński, 24 pp (8 do 23 IX) – mjr Stanisław Kalabiński.

⁷ Michał-Rola Żymierski (1890-1989) późniejszy Marszałek Polski, naczelny Dowódca WP, minister obrony narodowej.

2 batalion 213 Ochotniczego Pułku Piechoty

18 IX 1920 r. z odwołu ND WP został przerzucony do Szczebrzeszyna. W Zamościu było dowództwo batalionu a jego kompanie (4, 5, 6) w cukrowni Klemensów. Zajmował się oczyszczaniem zaplecza frontu, zatrzymywaniem dezertów i maruderów z obu armii, likwidacją grup bandyckich. W końcu września przeniesiony nad Zbrucz. Został sformowany z funkcjonariuszy Policji Państwowej.

dowódca: kpt. Eugeniusz Kozłowski.

3 Dywizja Piechoty Legionów

Do Zamościa zostaje przeniesiona we wrześniu 1922 r. wraz z 9 pp leg. i 3 pap leg.

dowódca:

7 VIII 1919 - 25 IX 1921 r. płk Leon Berbecki (od 1920 r. gen. ppor.),

25 IX 1921 - 20 VIII 1926 r. płk Kazimierz Fabrycy (od 1924 r. gen. bryg.),

7 IX 1926 - 9 X 1928 r. płk Stanisław Kwaśniewski (od pocz. 1928 r. gen. bryg.),

10 X 1928 - 25 X 1930 r. (do 28 I 1929 p.o.) płk Stanisław Skwarczyński,

25 X 1930 - 10 V 1935 r. płk Władysław Bortnowski (od I 1932 r. gen. bryg.),

29 V 1935 - 25 IV 1938 r. płk Bruno Olbrycht (od III 1938 r. gen. bryg.),

25 IV 1938 - 1939 r. płk Marian Turkowski,

szef sztabu:

IX 1922 - VIII 1924 r. mjr Tadeusz Niezabitowski, VIII 1924 - X 1926 r. ppłk Tadeusz Frank-Wiszniewski, X 1926 - poł. 1927 r. ppłk Karol Hauke-Bosak, od poł. 1927 r. mjr Zdzisław Adamczyk, od XI 1928 r. mjr Roman Umiasztowski, od IX 1930 r. mjr Kazimierz Więckowski, od XI 1932 r. mjr Czesław Kopański (od 1935 r. ppłk), od 1935 r. płk Marian Chilewski, od 1936 r. mjr Marian Drobik, od 1938 r. ppłk Henryk Sobolewski,

dowódca piechoty dywizji (zastępca dowódcy dywizji): 1922 - XI 1926 r. płk Władysław Bończa-Uzdowski, od XII 1926 r. płk Stanisław Skwarczyński, od II 1929 r. płk Zygmunt Dzwonkowski, od X 1931 r. płk Bolesław Fijałkowski, od końca 1935 r. płk Jan Korcozowicz,

oficer p.w. (rejonowy): VIII 1926 - III 1927 r. płk Władysław Mielnik, V 1927 - IV 1929 r. ppłk Prymus Żelichowski, IV 1929 - III 1930 r. mjr Stanisław Abramowicz, od III 1930 r. mjr Józef Gronowski, od VI 1933 r. mjr Alfred Łuczynski.

kompania telegraficzna 3 DP leg.

dowódca: od 1922 r. kpt. Antoni Owsionka, od VII 1929 r. kpt. Jan Gustek, od 1932 r. por. Feliks Kierszniewski (od 1933 r. kpt.).

Dywizyjna Szkoła Podchorążych Rezerwy Piechoty 3 DP Leg.

Przy 3 dywizji od IX 1930 do X 1931 r. istniała kompania szkolna.

komendant: kpt. Władysław Bujak, od III 1931 r. kpt. Antoni Grabiński,

komendanci plutonów: por. Bronisław Pardo, por. Stanisław Kulik, por. Ludwik Haslinger.

Batalion Podchorążych Rezerwy Piechoty nr 2

Powstał w listopadzie 1928 r. przy 3 DP Leg. jako ośrodek szkolny II Okręgu Korpusu, stacjonował w Tomaszowie Lubelskim, został zlikwidowany w listopadzie 1932 r.

dowódca: mjr Józef Kozieradzki (do II 1929 r.), od VII 1929 r. mjr Józef Kokoszka,

zastępca dowódcy: mjr Franciszek Węda (do VI 1930 r.),

dowódcy kompanii: kpt. (od 1930 r. mjr) Antoni Hajzik (do IX 1930 r.), kpt. Andrzej Sitek (do IX 1932 r.), kpt. Stanisław Dobrzański (do III 1931 r.), kpt. Józef Zieliński (do IX 1932 r.),

instruktorzy: kpt. Zygmunt Szatner, kpt. Andrzej Gerc (do XI 1932 r.), kpt. Waldemar Woroniecki (do III 1930 r.), kpt. Adam Pasiewicz (do III 1931 r.), kpt. Józef Palusiński (do VIII 1929 r.), kpt. Józef Karasiński (do X 1932 r.), por. Jan Kisielewski (do IX 1932 r.), por. od 1930 r. kpt. Jan Kraus (do III 1931 r.), por. Franciszek Grzegorzczak (do IX 1932 r.), por. od 1930 r. kpt. Witold Czerepiński (do III 1931 r.);

od VIII 1929 r. por. Józef Luśniak (do IX 1932 r.), por. Julian Pogorzelski (do XI 1932 r.), por. Mikołaj Milczyński (do X 1931 r.), por. od 1931 r. kpt. Jan Wrona (do IX 1932 r.);

od IX 1930 r. por. Wiktor Janiszewski (do IX 1932 r.), por. Romuald Gryglewski (do IX 1932 r.);

od III 1931 r. por. Aleksander Chrzanowski (do IX 1932 r.), por. Stanisław Głowacki (do IX 1932 r.), por. Stanisław Chętko (do IX 1932 r.), por. Franciszek Dąbrowski (do IX 1932 r.);

od X 1931 r. por. Kazimierz Nowicki-Osuch (do IX 1932 r.), por. Władysław Nagórski (do IX 1932 r.), por. Mieczysław Więcek (do IX 1932 r.).

Dywizyjny Kurs Podchorążych Rezerwy Piechoty 3 DP Leg przy 9 ppleg w Zamościu

Od 1937 r. w Zamościu przy 9 pp leg. były organizowane coroczne kursy szkolące kandydatów na dowódców plutonów rezerwy (zajęcia praktyczne połączone z teoretycznymi).

dowódca kursu: w 1937-1939 mjr Wacław Korsak.

9 pułk piechoty legionów

dowódcy: do VI 1926 r. płk Bronisław Ostrowski, X 1926 - I 1928 r. ppłk Władysław Kwiatkowski, I 1928 - VIII 1935 r. ppłk Stanisław Machowicz, XI 1935 - I 1937 r. ppłk Władysław Kasza, I 1937 - XII 1938 r. ppłk Stanisław Sosabowski, XII 1938 - III 1939 r. p.o. ppłk Czesław Czajkowski, od III 1939 r. ppłk Zygmunt Bierowski,

zastępca dowódcy: od VII 1922 r. ppłk Karol Schneider, V 1923 - X 1926 r. p.o. mjr Adam Lipiński, X 1926 - III 1927 r. mjr Bolesław Schwarzenberg-Czerny, V - IX 1927 r. ppłk Wacław Kaja, od X 1927 r. mjr Jan Góra, od XI 1928 r. mjr Jan Świątecki (ppłk od 1930 r.), I 1931 - VI 1932 r. ppłk Wacław Wilniewicz, od VIII 1932 r. ppłk Kazimierz Wyderko, od XI 1937 r. ppłk Czesław Czajkowski,

kwatermistrz (II zastępca): w 1923 r. vacat, w 1924 r. p.o. kpt. Jerzy Śmi-gielski, V 1925 - III 1926 r. mjr Henryk Bazylko, III - X 1926 r. mjr Bolesław Schwarzenberg-Czerny, w X 1926 r. mjr Jan Berek, X - XII 1926 r. mjr Jan Madey, XII 1926 - XII 1929 r. mjr Jan Berek, III 1930 - X 1931 r. mjr Sta-nisław Abramowicz, od X 1931 r. mjr Jan Wrzosek⁸, od I 1935 r. mjr Franci-szek Pająk, od pocz. 1939 r. kpt. Franciszek Gawrych,

oficer przysposobienia wojskowego (obwodowy): od 1924 r. kpt. Józef Ma-tecki, od XII 1926 r. mjr Henryk Bazylko, od V 1927 r. mjr Stefan Kotowski, od XI 1928 r. do VII 1929 r. kpt. Franciszek Kasprzyk, od III 1930 r. kpt. Jan Śliwiński,

komendanci powiatowi p.w.⁹: od VIII 1931 r. por. Kazimierz Biskupski (za-mojski), por. Józef Gebhardt (biłgorajski),

starszy lekarz: od 1921 r. kpt. dr Kazimierz Stembrowicz i do IX 1923 r. kpt. dr Jerzy Babecki (od poł. 1923 r. mjr), od XI 1924 r. kpt. dr Adam Kielbiński (od IX 1926 r. nadetatowy), XI 1926 - I 1927 r. kpt. dr Faustyn Derecki, od 1930 r. kpt. dr Leopold Rosenberg, III 1932 - III 1934 r. mjr dr Ludwik Czarniecki, od VI 1934 r. kpt. dr Leopold Rosenberg, od VI 1934 r. kpt. dr Henryk Wiślicki¹⁰, od 1936 r. mjr Kazimierz Rytter (od 1938 r. ppłk), w 1939 r. ppor. dr Kazimierz Bieńkowski,

młodszy lekarze: od XI 1921 r. ppor. dr Wacław Zieliński, IX 1923 - XI 1924 r. pod lekarz ppor. rez. dr Józef Cesarz, 1923 - VIII 1924 r. por. dr Adam Kon-dziela, od VIII 1924 r. pod lekarz por. dr Roman Krupa, IX 1926 - VI 1930 r. pod lekarz (od 1928 r. lekarz,) por. dr Stefan Lewicki¹¹, I 1927 - IX 1929 r. por. dr Henryk Wiślicki (od 1933 r. kpt.)¹², od VII 1928 r. ppor. rezerwy dr Janusz Perelmutter¹³, III - X 1931 r. por. dr Gustaw Terlecki¹⁴,

kapelmistrz: od 1922 r. vacat, od II 1923 r. ppor. Andrzej Sikorski-Brzuchal (od 1926 r. kpt.), od I 1927 r. ppor. Bolesław Statkiewicz, XI 1928 - VIII 1929 r. por. Stanisław Rodkiewicz, w 1930-1932 r. vacat, od XII 1932 r. por. Ry-szard Kardaszyński,

dowódcy batalionów:

I batalion: 1922 - III 1926 r. kpt. Bolesław Schwarzenberg-Czerny (od 1922 r. mjr), III - X 1926 r. mjr Henryk Bazylko, w X 1926 r. mjr Jan Madey, X - XII 1926 r. mjr Henryk Bazylko, od XII 1926 r. mjr Jan Madey, od V 1927 r. mjr Stefan Kotowski, IV 1928 - VII 1929 r. mjr Jan Madey (od III w dyspozycji dowódcy OK II), VII 1929 - X 1931 r. mjr Jan Wrzosek, X 1931 - VII 1935 r. mjr Czesław Józefczyk, od VII 1935 r. mjr Jan Wrzosek, od 1937 r. mjr Sta-nisław Gierka, od IX 1939 r. mjr Wacław Korsak,

⁸ Olimpijczyk, wicemistrz świata w strzelectwie (1931), poległ w 1939 r. pod Częstochową.

⁹ 9 pp obejmował powiaty zamojski i biłgorajski.

¹⁰ Przeniesiony z garnizonu Tomaszów Lub. do garnizonu Zamość.

¹¹ Był oddelegowany na studia do 1 VIII 1927 r., w XI 1928 - I 1930 r. oddelegowany do szpitala okręgowego.

¹² IX 1929 - VI 1930 r. w Tomaszowie; batalion podchorążych rezerwy piechoty nr 2

¹³ Na czas oddelegowania por. Lewickiego.

¹⁴ Od XII 1934 r. młodszym lekarzem w Tomaszowie Lub. (3 batalion 9 pp) był znany w Zamościu z pracy w cywilnej służbie zdrowia ppor. rez. dr Bronisław Domaradzki.

2 batalion: do VII 1922 r. kpt. Tadeusz Stożek, VII 1922 - III 1925 r. p.o. kpt. Julian Sosabowski, IV 1925 - X 1926 r. mjr Jan Berek, od X 1926 r. mjr Edward Haberling, X 1927 - IV 1928 r. mjr Wiktor Eichler (od 1928 r. ppłk), w 1928-1929 vacat, 1930 - X 1931 r. mjr Mieczysław Fularski, X 1931 - VII 1933 r. mjr Stanisław Abramowicz, VII 1933 - VII 1934 r. mjr Franciszek Berstling, VII 1934 - VIII 1935 r. mjr Władysław Sochacki, od VIII 1935 r. ppłk Zygmunt Bierowski, od III 1939 r. mjr Stefan Kiełczewski,

3 batalion: (stacjonował w Tomaszowie jako oddział detaszowany) od 1922 r. mjr Franciszek Sudoł, w X 1926 r. mjr Henryk Bazyłko, XI 1926 - V 1927 r. mjr Franciszek Sudoł, od V 1927 r. mjr Bronisław Laliczyński (od VII 1928 r. przeniesiony służbowo do CSS), - XI 1928 - I 1931 r. mjr Jerzy Boski, od III 1931 r. mjr Kazimierz Gołkowski, od XII 1934 r. mjr Kazimierz Klochowicz, od 1938 r. mjr Roman Różycki, od 1939 r. mjr Edward Fiett,

batalion sztabowy (rozwiązany w 1924 r.): od 1922 r. kpt. Henryk Zins, od V 1923 r. kpt. Józef Małecki.

3 pułk artylerii polowej legionów, (od 1932 r.) 3 pułk artylerii lekkiej legionów

dowódca: od 1921 r. płk Gotfryd Kellner, IV 1925 - I 1930 r. płk Leopold Cehak, I 1930 - XII 1931 r. stan spoczynku ppłk Jerzy Cegielski, od VII 1932 r. płk Wacław Szalewicz, I 1938 - VIII 1939 r. płk Stanisław Tatar¹⁵, od VIII 1939 r. ppłk Tomasz Nowakowski,

zastępca dowódcy: do X 1922 r. mjr Aleksander Hertel, od I 1923 r. płk Leopold Cehak, od VI 1925 r. ppłk Bolesław Kodlewicz, od X 1925 r. ppłk Karol Hauke-Bosak, X 1926 - III 1929 r. ppłk Adam Epler, IV 1929 - VI 1933 r. ppłk Witold Doliwa-Andruszewicz, od VI 1933 r. ppłk Marian Jasiński, od IV 1937 r. ppłk Tomasz Nowakowski, w IX 1939 r. mjr Władysław Garlicki,

kwatermistrz (II zastępca): w 1923 r. vacat, od VII 1924 r. mjr (od 1925 r. ppłk) Adam Epler, VI 1926 - XII 1927 r. mjr Karol Myrek, od IV 1928 r. mjr Mikołaj Ordyczyński, od XI 1928 r. mjr Zygmunt Kucharski, III 1930 - X 1931 r. mjr Michał Terlecki, X 1931 - VII 1933 r. mjr Karol Rychter, od VII 1933 r. mjr Teofil Szadziński, 1935 - X 1938 r. ppłk Marian Jasiński, od X 1938 r. mjr Józef Białły,

starszy lekarz: kpt. dr Kiwa Fiszman i kpt. dr Marian Szenic, od 1922 r. kpt. dr Karol Mikołajczyk, od II 1923 r. mjr dr Władysław Kozłowski, od II 1927 r. kpt. dr Stefan Trzeciecki (przeniesiony do rezerwy w V 1933 r.), w 1932 r. vacat, VI 1933 - IX 1934 r. kpt. dr Leopold Rosenberg, od VI 1934 r. kpt. dr Jan Hauslinger, w 1939 r. ppor. Dymitr Aleksandrow,

młodszy lekarz: od VI 1921 r. ppor. dr Zygmunt Duda-Dziewierz, od poł. 1923 r. por. dr Henryk Chyrczakowski, do X 1931 r. por. dr Jan Gondecki, X 1931 - IV 1932 r. kpt. dr Gustaw Terlecki, w 1932-1934 vacat,

starszy lekarz weterynarii¹⁶: od 1922 r. kpt. Franciszek Szkuta, od VI 1934 r. mjr (od 1939 r. ppłk) Eugeniusz Górniewicz,

¹⁵ W 1938 r. zostało utworzone w 3 DP stanowisko na stopie pokojowej dowódcy artylerii dywizyjnej, Leg (płk Tatar).

¹⁶ Jednocześnie lekarz weterynarii garnizonu.

młodszy lekarz weterynarii: do III 1923 r. por. Zenon Górniewicz, od III 1923 r. por. Romuald Petkunas,

kapelmistrz¹⁷: w 1922-1923 vacat, VII 1924 - 1928 r. kpt. Karol Rund,

dowódcy dywizjonów:

1 dywizjon; 1922 - VII 1924 r. mjr Adam Epler, XII 1924 - X 1926 r. ppłk Kazimierz Jackowski, X 1926 - III 1929 r. mjr Wilhelm Lipski, IV 1929 - III 1930 r. mjr Michał Terlecki, IX 1930 - X 1931 r. mjr (od 1931 r. ppłk) Stanisław Rola-Arciszewski, X 1931 - IV 1933 r. mjr Michał Terlecki, VII 1933 - VI 1934 r. mjr Michał Terlecki, od VI 1934 r. mjr Julian Petryczek, od 1938 r. mjr Aleksander Mudry, od IX 1939 r. mjr Mieczysław Kułakowski-Kościeszka,

2 dywizjon; od 1922 r. kpt. Sroczyński, V 1923 - VI 1926 r. mjr Karol Myrek, VI - X 1926 r. ppłk Adam Epler, X 1926 - III 1930 r. kpt. (od 1928 r. mjr) Juliusz Tomaszewski, III 1931 - VIII 1935 r. mjr Edward Błaszczuk, od VIII 1935 r. mjr Adam Fedorko, od III 1938 r. mjr Czesław Naruszewicz,

3 dywizjon¹⁸: 1923 - VIII 1926 r. p.o. kpt. Jan Kijowski (od 1924 r. dowódca i mjr), VIII 1926 - IV 1928 r. mjr Mikołaj Ordyczyński, IV - XI 1928 r. mjr Zygmunt Kucharski, XI 1928 - XII 1929 r. ppłk Bohdan Bujwid, III 1930 - I 1931 r. mjr Zygmunt Kucharski, II 1931 - VII 1933 r. mjr Teofil Szadziński, od VII 1933 r. mjr Karol Rychter, od I 1936 r. mjr Józef Biały, od X 1938 r. mjr Zygmunt Mucha.

Rejon przysposobienia wojskowego konnego 2 pułku strzelców konnych

Komenda Rejonu znajdowała się w Hrubieszowie, podlegały jej powiaty: chełmski, hrubieszowski, krasnostawski, tomaszowski, zamojski. W 1938 r. sformowano w Zamościu przynależny gospodarczo 2 psk Szwadron Krakusów. We wrześniu 1939 r. 2 psk zmobilizował szwadron kawalerii dywizyjnej nr 3 dla 3 DP Leg.

Komendant szwadronu Krakusów: od III 1938 r. mjr Jan Podziemski (w IX 1939 r. dowódca szwadronu nr 3).

3 batalion 94 pułku piechoty

Wystawiony przez 9 pp leg. w czasie mobilizacji we wrześniu 1939 r.

dowódca: kpt. Bronisław Pardo.

42 dywizjon artylerii lekkiej (samodzielny)

Mobilizowany w Zamościu od 31 VIII do 6 IX 1939 r. przez 3 pal leg. dla odwołu Naczelnego Dowództwa WP.

dowódca: kpt. Stanisław Kowalski,

dowódcy baterii: 1. kpt. Bohdan Kosacki, 2. por. Tomasz Małynicz, 3. nieznanymy.

2 dywizjon 51 pułku artylerii lekkiej

Zmobilizowany w Zamościu przez 3 pal leg., w sierpniu 1939 r. dla 39 Rezerwowej DP.

dowódca: mjr Józef Biały,

¹⁷ Pułki artylerii nie miały etatowych orkiestr.

¹⁸ W 1921 r. został przekazany do formującego się 27 pap, odtworzony w końcu 1922 r.

dowódcy baterii: 4. kpt. Edward Kiler, 5. kpt. Jan Wodnicki, 6. kpt. Zbigniew Słęk.

JEDNOSTKI TYŁOWE I INSTYTUCJE WOJSKOWE

VIIIa Zamojski Okręg POW

Utworzony w końcu października 1918 r., podlegał Komendzie Naczelnej POW nr 4 w Lublinie. 11 XI 1918 r. POW została rozwiązana, jej struktury podporządkowano Sztabowi Generalnemu WP.

komendant: od X 1918 r. kpt. Stanisław Zosik-Tessaro (od listopada mjr).

Okręg Wojskowy Zamość

Utworzony w październiku 1918 r., na bazie okręgu POW (obejmował powiaty: biłgorajski, tomaszowski i zamojski). Był wojskową władzą terytorialną mającą zabezpieczyć organizacyjnie i logistycznie formowanie jednostek wojskowych. Według podziału wprowadzonego przez Radę Regencyjną od 2 XI 1918 r. powiat zamojski podlegał pod III Okręg Lubelski. Okręg likwidowany w lutym 1919 r.

komendant: mjr Stanisław Zosik-Tessaro¹⁹.

Komenda Garnizonu Zamość

Zajmowała się organizacją i kierowaniem służbą garnizonową oraz utrzymaniem dyscypliny w garnizonie. Komendantem garnizonu był najstarszy stopniem dowódca wojskowy.

komendant: 2-15 (17) XI 1918 r. płk Franciszek Latinik, od 17 XI 1918 r. mjr Stanisław Zossik-Tessaro, od III 1919 r. każdorazowo dowódca stacjonującego związku (oddziału) taktycznego.

Komenda Placu typ II Zamość

Powołana w końcu 1921 r. po przejściu WP na stopę pokojową podlegała pod II Okręg Korpusu w Lublinie. W tym czasie nie stacjonowały w Zamościu jednostki liniowe tylko zapasowe i urządzenia tyłowe, zlikwidowana do września 1922 r.

komendant: mjr Karol Myrek.

Komenda Garnizonu w Zamościu

Zamość od września 1922 r. został stałym garnizonem 3 DP Leg.

komendant: każdorazowy dowódca 3 DP Leg., we wrześniu 1939 r. ppłk Czesław Czajkowski,

naczelny lekarz: najstarszy stopniem lekarz w garnizonie (stanowisko zlikwidowane w 1931 r.),

plac ćwiczeń garnizonu Zamość został utworzony w marcu 1927 r. na terenie wydzierżawionym od Ordynacji Zamojskiej w Sitańcu-Boreku.

¹⁹ Od III 1919 r. dowódca batalionu zapasowego 35 pp.

Oficer placu Zamość

Stanowisko w składzie komendy garnizonu, zajmował się utrzymaniem dyscypliny i porządku, podlegał mu areszt garnizonowy. W Zamościu funkcjonował w latach 1926-1929.

oficer placu: X 1926 - I 1929 r. ppłk Kazimierz Jackowski, od III 1929 r. mjr Józef Rosiak (jeszcze tego miesiąca przydział został unieważniony).

Komenda placu Zamość

Podległa komendantowi garnizonu, zajmowała się utrzymaniem dyscypliny i porządku w garnizonie. W Zamościu funkcjonowała w latach 1932-1934.

komendant: II 1932 - 20 III 1934 r. mjr Stanisław Marek.

Dowództwo Okręgu Etapów Zamość

Sformowane w Zamościu 8 III 1919 r., w związku z ustanowieniem dwa dni wcześniej powiatu zamojskiego obszarem wojennym. Przeznaczone było dla Frontu Wołyńskiego, dla którego było kwatermistrzostwem. Podlegały mu utworzone dowództwa powiatów etapowych w Biłgoraju, Tomaszowie i Zamościu. Ściągały one od rolników nałożone kontyngenty, w czasie oporu przy pomocy karnych ekspedycji. 4 V 1919 r. dowództwa zostały władzą wojskowo-administracyjną i terytorialną. Zaprowiantowanie oddziałów odbywało się poprzez pobór żywności z magazynów lub poprzez rekwizycję w terenie. Po 31 V 1919 r. zostało przeniesione do Kowla, ponieważ Zamość został wyłączony z obszaru wojennego. Zlikwidowano też dowództwa powiatowe. 23 VIII 1920 r. Zamość ponownie znalazł się w obszarze wojennym i utworzono Okręg Etapów Zamość podległy Dowództwu Okręgu Etapów 3 Armii w Lublinie.

dowódca oddziału: od III 1919 r. por. Henryk Sebera (od kwietnia 1920 r. mjr),

adiutant: od 1919 r. ppor. Zygmunt Nożewski.

Naczelnik transportu polowego Zamość

obsada: od IV 1920 r. por. Edward Prelicz.

Powiatowy Urząd Zaopatrzenia Armii w Zamościu

Powstał w końcu 1918 r., podlegał pod dowództwo OW Zamość. Przejęto austriacki magazyn mundurowy i garnizonowy magazyn żywnościowy.

kierownik: ppor. Stanisław Zachar.

Urząd Gospodarczy Zamość, (od 20 lutego 1920 r.) Wojskowy Zakład Gospodarczy Zamość

Utworzony w 1919 r., miał zaopatrywać w żywność zamojski garnizon. Przy urzędzie powstał magazyn żywnościowy, na potrzeby wojska pracowały podnajęte prywatne rzeźnie, młyny i piekarnie. W sierpniu 1920 r. do Zamościa został ewakuowany urząd gospodarczy z Łucka. Zakład gospodarczy w Zamościu został zlikwidowany w 1923 r.

kierownik: od 1919 r. por. Alfred Broniewski, od IV 1921 r. por. Antoni Wieczfiński (Wieczfiński),

intendent: od 1919 r. por. Stefan Zypser (Zipser), od II 1920 r. ppor. Stanisław Zajac.

**Rejonowy Zakład Gospodarczy Chełm w Zamościu, (od końca 1924 r.)
Rejonowy Zakład Żywnościowy Chełm w Zamościu**

W 1924 r. w Zamościu powstała filia chełmskiego rejonowego zakładu gospodarczego podległa pod Kierownictwo Rejonu Intendentury Chełm. Podlegała jej składnica gdzie przechowywano zapasy bieżące i mobilizacyjne żywności, paszy i materiałów pędnych. Na początku 1926 r. zamojska filia została zlikwidowana. W 1939 r. zmobilizowano Składnicę Materiałów Intendenckich Zamość.

kierownik: od 1924 r. kpt. Rafał Piotrowski,

zastępca kierownika: od 1924 r. kpt. Franciszek Lurski.

**Powiatowa Komenda Uzuppełnień Zamość, (od 1938 r.) Komenda Rejonu
Uzuppełnień w Zamościu**

27 XI 1918 r. został zlikwidowany Główny Urząd Zaciągu w Zamościu (cały jego materiał został przekazany do Lublina), utworzono III PKU w Lublinie pod którą podlegał powiat zamojski. 10 I 1919 r. został utworzony XXIII PKU w Chełmie, który obejmował powiat zamojski. 8 II 1919 r. powstała XXIV PKU Zamość obejmująca powiaty biłgorajski, tomaszowski i zamojski. 31 V 1919 r. utworzono okręgi uzupełniające pułków piechoty, PKU w Zamościu został przyporządkowany 9 pp leg (PKU 9 pp leg), od 1922 r. PKU Zamość obejmowała powiat zamojski i krasnostawski a od 1 X 1927 r. także powiat biłgorajski. W 1938 r. zmieniono nazwę na Komendę Rejonu Uzuppełnień w Zamościu, obejmującą powiat zamojski i biłgorajski.

komendant: od początku 1919 r. ppłk Wincenty Ruszkowski, od III 1920 r. płk Robert Borkowski, od początku 1921 r. mjr Józef Wiełłowicz, od poł. do końca 1922 r. płk tytularny Władysław Maluszycki, od IV 1923 r. ppłk Julian Olszycycki, od VI 1923 r. ppłk Kazimierz Nehrebecki, w 1928 vacat, od III 1929 r. p.o. (zatwierdzony na stanowisku w III 1932 r.) mjr Bronisław Balcewicz,

zastępca komendanta (do 1922 r.): od pocz. 1919 r. mjr Jan Januszewicz,

naczelnik kancelarii (do 1922 r.): od pocz. 1919 r. ppor. Edward Leplewy, od 1920 r. por. Zygmunt Pomarański,

oficer ewidencyjny na powiat zamojski; OE Zamość (do II 1926 r.): por. Eligiusz Winkler (podlegał pod PKU Chełm), od III 1920 r. urzędnik wojskowy Rudolf Rzeźniczka, od 1921 r. urzędnik wojskowy Józef Duda, od VIII 1923 r. por. Leon Nowicki,

referent inwalidów (w 1922): od VIII 1922 r. urzędnik wojskowy Jan Froehlich,

oficer instruktor (1922 - III 1926): od 1922 r. por. Marian Krzyżanowski, od XI 1924 r. por. Stefan Sowa,

1 referent (1923-1926): urzędnik wojskowy Jan Froehlich (w 1924 r. przemianowany na mjr),

2 referent (1923-1926): urzędnik wojskowy Jan Markowski, od VIII 1923 r. por. Adolf Wierzbicki (od 1924 r. kpt.),

referent (1926-1930): od II 1926 r. por. Czesław Świdzki, III 1927 - VIII 1929 r. por. Władysław Fedorko, XII 1929 - koniec 1930 r. kpt. Michał Nozdeński,

kierownik I referatu (od 1926 r.): II 1926 - II 1927 r. mjr Jan Froehlich, II - IV 1927 r. kpt. Bronisław Żółciński (na praktyce), IV 1927 - XI 1928 r. kpt. Adolf Wierzbicki, XI 1928 - XII 1929 r. mjr Jan Góra (przydzielony do odbycia praktyki), od I 1930 r. kpt. Michał Nodzeński,

kierownik II referatu (od 1926 r.): od II 1926 r. kpt. Adolf Wierzbicki, od IV 1927 r. por. Czesław Świdorski,

Dowództwo Linii Ćwiczebnej Kolejowej w Zamościu, (od I 1920 r.) Linia Szkoleniowa Wojsk Kolejowych w Zamościu

Linia ćwiczebna została sformowana w czerwcu 1919 r. z części Batalionu Wyszukolenia Wojsk Kolejowych w Jabłonnej po jego reorganizacji. Na linii kolejowej Zawada - Włodzimierz Wołyński (ok. 100 km) były szkolone załogi pociągów pancernych. Zlikwidowana po 4 miesiącach, na jej bazie sformowano odesłany na front 10 batalion kolejowy. Odtworzona w I 1920 r. jako Linia Szkoleniowa Wojsk Kolejowych w Zamościu. Składała się z komendy kolejowej linii i kadrowej obsady. W sierpniu 1920 r. dowództwo linii przeniesiono do Jabłonnej a szkolenie na linię kolejową Jabłonna - Zegrze.

dowódca linii: w 1919 r. kpt. Mikołaj Kolankowski (późniejszy dowódca 10 batalionu), w 1920 r. vacat,

zastępca dowódcy: od 1920 r. płk Jan Nowicki,

instruktorzy wojskowi: od 1920 r. (w kolejności przydziału) por. Władysław Pietruszewski, ppor. Leopold Stefański, por. Józef Witoszyński, ppor. Józef Morawski, por. Aleksy Smiotanko, ppor. Leopold Pamuła.

Rejonowy Inspektorat Koni w Zamościu

3 VII 1920 r. po ogłoszeniu przymusowego poboru koni, w Zamościu powstał punkt skupu koni. Inspektoraty powstały w 1927 r., w miejsce Komend Uzupełnień Koni. Ich zadaniem była ewidencja, przegląd i pobór zwierząt pociągowych oraz wozów.

komendant: XII 1927 - VII 1929 r. mjr Hieronim Lisowski, od XII 1929 r. mjr Teofil Tomaszewski, od VI 1934 r. przysłany do odbycia praktyki, zatwierdzony na stanowisku w grudniu tego roku ppłk Henryk Kwarciański.

Zapas Młodych Koni nr III w Zamościu

Od końca 1922 r. formowany w Zamościu, z końcem 1924 r. został przeniesiony do Krakowa.

kierownik: rtm. Zygmunt Grabowski, od V 1923 r. rtm. Wilhelm Horsetzky, w 1924 r. płk Wawrzyniec Łobaczewski.

Szpitaly wojskowe w Zamościu

Szpital Zamość

Od końca 1918 r. w Zamościu znajdował się przejęty od Austriaków szpital wojskowy. Rannych i chorych z frontu dostarczano pociągami sanitarnymi.

ordynator chirurg: od I 1919 r. kpt. dr Emilian Mirowski,

obsada: od I 1919 r. kpt. dr Samuel Rozen, od II 1919 r. kpt. dr Mieczysław Kościński.

obsada (chirurdzy): od 1919 r. mjr dr Feliks Wolski, mjr dr prof. Romuald Węglowski i kpt. dr Tomasz Kożuchowski,

Szpital Weneryczny Zamość

obsada: od 1919 r. dr kpt. Naftali Goldstein.

Szpital Epidemiczny Zamość

Utworzony 22 II 1919 r. na bazie polowego szpitala wojskowego, zlikwidowany do 1922 r..

komendant: od II 1919 r. mjr dr Władysław Biernacki,

obsada: od II 1919 r. kpt. dr Mieczysław Karwacki (do II 1920 r.), por. dr Mieczysław Bieńkowski i por. dr Zygmunt Tomaszunas.

Dom Oздowieńców Szczebrzeszyn

Dawny austriacki dom rekonwalescentów, dla pacjentów ze szpitali zamojskich zlikwidowany w 1921 r.

komendant: od 1919 r. mjr dr Andrzej Moszczyński,

obsada: od 1919 r. kpt. dr Jan Sikora-Sikorski.

Szpital Załogi Zamość

W końcu marca 1919 r. szpital zapasowy przekształcono na szpital załogi, który zlikwidowano po ustaniu walk we wrześniu 1921 r.

starszy ordynator: mjr dr prof. Romuald Węglowski (od V 1919 r. ppłk),

ordynator: kpt. dr Emilian Mirowski,

obsada: mjr dr Feliks Wolski, kpt. dr Tomasz Kożuchowski, internista kpt. dr Mieczysław Kościński, pod lekarz ppor. dr Józef Tomaszewski, kpt. dr Władysław Kozłowski.

Szpital Wojskowy Zamość

Utworzony w styczniu 1920 r., podporządkowano mu wszystkie szpitale wojskowe, jako samodzielne oddziały. Mieścił się w koszarach, zajmując 20 budynków (4 szpitalne, w pozostałych zaplecze i mieszkania personelu). Był bardzo dobrze wyposażony dzięki pomocy Amerykańskiego Czerwonego Krzyża. Posiadał m.in. polowy aparat rentgenowski z własnym agregatem prądowym. Otoczony był parkiem i kwietnikami. W poł. sierpnia 1920 r. został przekształcony w szpital ewakuacyjny i przewieziony do Bydgoszczy, do Zamościa powrócił w końcu września 1920 r. W czasie oblężenia Zamościa w budynku szpitala zorganizowano punkt opatrunkowy.

komendant: od 1920 r. płk dr Władysław Kafel,

starszy ordynator: od 1920 r. mjr dr Zygmunt Łopuski,

obsada: kpt. dr Bolesław Modzelewski, kpt. dr Dawid Thursz, kpt. dr Paweł Waśniewski, kpt. dr Aleksander Szyndler, kpt. dr Władysław Kozłowski, kpt. dr Kazimierz Rytter, por. dr Józef Pieńczykowski (do XII 1921 r.), ppor. dr Józef Tomaszewski, ppor. sanitarny Czesław Bogusławski, od I 1920 r. chor. sanitarny Stefan Burgara.

komendant punktu opatrunkowego: kpt. dr Bronisław Knichowski²⁰.

²⁰ Wcześniej oficer 31 pułku strzelców kaniowskich.

Wojskowy Szpital Rejonowy w Zamościu

Po demobilizacji w 1922 r. Na bazie szpitala wojskowego utworzono szpital rejonowy na 300 łóżek. Zlikwidowany do listopada 1924 r. Przy szpitalu był pluton obsługi sanitarnej z kuchnią i taborem.

komendant: od 1922 r. ppłk dr Józef Czechowicz,

starszy ordynator: 1922 - II 1923 r. mjr dr Władysław Biliński (XI 1924 - VII 1926 r. nadetatowy w 9 pp leg.),

ordynator: 1922 - II 1923 r. mjr dr Władysław Kozłowski, IX 1923 - 1924 r. pod lekarz por. dr Dydak Pożarzycki, 1922 - XI 1924 r. por. dr Adam Kiełbiński,

obsada: 1922 - pocz. 1923 r. por. dr Adam Kiełbiński, od 1922 r. lekarz por. dr Tadeusz Pracki, od 1922 r. pod lekarz por. dr Dydak Pożarzycki,

aptekarz: od 1922 r. kpt. Konstanty Ochocki,

kierownik ambulatorium dentystycznego: od 1922 r. vacat, od III 1924 r. pod lekarz por. dr Leopold Rosenberg.

Garnizonowa izba chorych w Zamościu

Powstała w listopadzie 1924 r. po likwidacji szpitala rejonowego, zlikwidowana w październiku 1931 r. Posiadała gabinet dentystyczny, z dojeżdżającym okresowo lekarzem.

komendant: do IX 1928 r. mjr dr Michał Jurow, od końca 1928 r. mjr dr Ludwik Czarniecki.

obsada: od XI 1924 r. pod lekarz dr por. Józef Cesarz.

Izba Chorych w Zamościu

Każda jednostka wojskowa mającego etatowego lekarza obowiązkowo tworzyła izbę chorych, obsługiwaną przez patrol sanitarny. Po likwidacji izby garnizonowej, dla garnizonu zamojskiego utworzono nieetatową izbę chorych obsługiwaną przez lekarzy pułkowych.

Kąpielisko Garnizonowe w Zamościu

Powstało w 1922 r. podlegało lekarzowi naczelnemu garnizonu. Znajdowały się w nim urządzenia kąpielowe i odkażające, przeznaczone również do dezynfekcji pomieszczeń.

Ośrodek Zapasowy 3 DP Leg

Zmobilizowany w 1939 r. przez 9 pp leg w Zamościu, 13 IX 1939 r. ewakuowany do Kowla. Składał się z Ośrodków Zbierania Nadwyżek przy każdym z pułków.

dowódca: ppłk Czesław Czajkowski,

zastępca dowódcy: ppłk Stanisław Gumowski,

obsada: 7 pp leg. mjr Władysław Sochacki, 8 pp leg. mjr Tadeusz Sabatowski, 9 pp leg. mjr Franciszek Pająk.

Ośrodek Zbierania Nadwyżek 3 pal leg.

Podlegał Ośrodkowi Zapasowemu Artylerii Lekkiej nr 2, zmobilizowany przez 27 pal we Włodzimierzu Wołyńskim w 1939 r. (dla 2 Grupy Artylerii: 3, 13 i

27 pal), gdzie został przesłany oddział nadwyżek 3 pal leg mjr Juliana Petryczka. Zmobilizowana w Zamościu bateria marszowa 3 pal leg. razem z pozostałością OZN 3 pal leg., nocą 12/13 IX 1939 r. wymaszerowała do Włodzimierza Wołyńskiego.

dowódca: kpt. Paweł Podgórski.

Ośrodek Zapasowy Artylerii Konnej nr 2

Zmobilizowany w 1939 r. w Zamościu przez 2 Dywizjon Artylerii Konnej stacjonujący w Dubnie, do ośrodka dołączyły Ośrodki Zbierania Nadwyżek: 2 dak - kpt. Tadeusz Pluciński, 5 dak - kpt. Franciszek Jaglarz, 6 dak - kpt. Stanisław Szewalski, 13 dak - mjr Stanisław Komornicki, 10 IX 1939 r. został ewakuowany do Włodzimierza Wołyńskiego

dowódca: ppłk Witold Płotnicki.

Parafia wojskowa Zamość

Powstała w 1919 r. pod wezwaniem św Michała Archanioła, obejmowała powiaty biłgorajski, tomaszowski i zamojski. Od końca 1921 r. kapelan parafii podlegał Kierownictwu Rejonu Duszpasterstwa Katolickiego w Lublinie (Dekanat II OK Lublin). W 1931 r. zlikwidowano rejon i probostwa, administrator parafii wojskowej w Zamościu podlegał bezpośrednio dziekanowi II OK Lublin.

kapelan garnizonowy: od 24 I 1919 r. ks Teofil Pilch, od X 1921 r. ks. Józef Świdnicki (od 1937 r. st. kapelan), w 1939 r. kapelan 3 DP Leg.²¹

Wojskowy Sąd Rejonowy Lublin w Zamościu

W maju 1920 r. utworzono wojskowe sądy załogowe oraz tymczasowe obwody sądowe. Obwód chełmski obejmował teren podległy pod PKU Chełm i Zamość a od końca 1921 r. rejonu sądowe.

kierownik sądu: od 1921 r. kpt. Ludwik Harasiewicz, X 1922 - XII 1927 r. mjr Stanisław Wróblewski, od IV 1928 r. mjr Feliks Lambert, od III 1931 r. kpt. Jan Wilk, od VIII 1935 r. kpt. Jan Szczepański, od 1937 r. kpt. Władysław Kolbuszewski.

Areszt Rejonowy Lublin w Zamościu

Znajdował się przy sądzie od 1921 r., zlikwidowany w marcu 1926 r.. Służył do tymczasowego zatrzymania podsądnych do rozprawy oraz odbywania zasądzonej kary aresztu. Jego obowiązki przejął areoszt garnizonowy znajdujący się przy komendzie garnizonu.

kierownik areosztu: od 1921 r. chor. Adolf Bronowski.

Żandarmeria Wojskowa w Zamościu

Dowództwo Żandarmerii Powiatu Zamość

Powstało w grudniu 1918 r. Na bazie przejętej 2 XI 1918 r. żandarmeria władz austriackich, przekształconej 13 XI 1918 r. w żandarmerię powiatową. W

²¹ Od 1945 r. dziekan OW Lublin.

Zamościu była początkowo komenda powiatowa i posterunek. Od IV 1919 r. podlegało Inspektoratowi w Chełmie.

komendant: od 1918 r. ppor. Eugeniusz Madejczyk, od 1919 r. por. Roman Smoczyński.

Ekspozytura Żandarmerii Polowej Zamość

W związku z podziałem 8 IV 1919 r. żandarmerii na krajową i polową (obszar wojenny), w Zamościu utworzono ekspozyturę żandarmerii frontu i etapów przy dowództwie Frontu Wołyńskiego. W VI 1919 r. przeniesiona do Kowla.

komendant: por. Józef Dyrdziński.

Dywizjon Żandarmerii Polowej Frontu Wołyńskiego

Utworzony w marcu 1919 r. jako przyfrontowy, podlegał pod ekspozyturę zamojską.

komendant: ppor. Roman Śliwiński.

Pluton Żandarmerii Wojskowej Zamość

Utworzony został w VII 1919 r. w związku z przemianowaniem Żandarmerii Powiatowej na wojskową. Od VIII 1919 r. w składzie II Dywizjonu Żandarmerii w Lublinie. Plutony żandarmerii były organami wykonawczymi komendantów garnizonu. Od 1938 r. podlegał pod pluton posterunek w Hrubieszowie. 4 IX 1939 r. został zmobilizowany pluton pieszy żandarmerii nr 3 dla 3 DP Leg.

komendant plutonu: 1919 - II 1920 r. por. Roman Smoczyński, od 1921 r. por. (od 1922 r. kpt.) Alfred Metzger, 1923 - VII 1929 r. por. (od 1924 r. kpt.) Kazimierz Kaciukiewicz, od VII 1929 r. kpt. Franciszek Ogarek, XII 1930 - X 1937 r. por. (od 1936 r. kpt.) Tadeusz Szymczykiewicz, od 1937 r. (w 1939 r. komendant plutonu nr 3) por. Józef Urban.

Pluton Żandarmerii Polowej Włodzimierz Wołyński

Utworzony w Zamościu na początku 1920 r. zapasowy pluton żandarmerii, podległy pod Ekspozyturę Żandarmerii OG Lublin w Kowlu.

Bibliografia

Almanach oficerski na rok 1923/24, Warszawa 1923

Dalecki R., *Armia „Karpaty” w wojnie obronnej 1939 roku*, Rzeszów 1989

Dziennik Rozporządzeń Komisji Wojskowej, Warszawa 1918

Dziennik Rozporządzeń Ministra Spraw Wojskowych, Warszawa 1918

Dzienniki Rozkazów Wojskowych, Warszawa 1918-1919

Dziesięciolecie intendenty Polskiej Siły Zbrojnej 1918-1928, pod. red. K. Rudolfa, Warszawa 1929

Formowanie oddziałów ukraińskich w Polsce w latach 1919-1920, pod red. Z. Karpusa, Toruń 1997

Głowacki L., *Działania wojenne na Lubelszczyźnie w roku 1939*, Lublin 1976

Klimecki M., *Polsko-ukraińska wojna o Lwów i Galicję Wschodnią 1918-1919*, Warszawa 2000

- Lista oficerów dyplomowanych.* Warszawa 1931
Lista starszeństwa oficerów zawodowych. Warszawa 1922
Lista starszeństwa oficerów zawodowych piechoty. 1 lipiec 1933 rok. Warszawa 1933
Lista starszeństwa oficerów zawodowych korpusu sanitarnego. Warszawa 1934
Litwiński R., *Policja Państwowa w województwie lubelskim w latach 1919-1939*, Lublin 2001
Ministerstwo Spraw Wojskowych. Dziennik Personalny, Warszawa 1920-1937
Poźniakowska-Hanak D., *Żandarmeria polowa i wojskowa w latach 1918-1939*, „Biuletyn Wojskowej Służby Archiwalnej” nr 28 z 2006
Rocznik oficerski. Warszawa 1923, 1924, 1928, 1932
Smaczny H., *Księga kawalerii polskiej 1914-1947, rodowody, barwa, broń.* Warszawa 1989
Wawrzyński T., *Dowództwa frontów 1919-1920*, „Biuletyn Wojskowej Służby Archiwalnej” nr 20 z 1997
Wykaz duchowieństwa wojskowego oraz parafii, kościołów i kaplic wojskowych wyznania katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej na 1928 (1929, 1930). Warszawa 1928-1930
Zarys historii wojennej pułków polskich 1918-1920. Warszawa 1928-1933